

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

İNGİLİSDİLLİ MƏTNLƏRDƏ KONSEPTUAL İNTEQRASIYA

İxtisas: 5708.01 – German dilləri

Elm sahəsi: Filologiya

İddiaçı: **Leyla Arif qızı Cumayeva**

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

Bakı – 2024

Dissertasiya işi Azərbaycan Dillər Universitetinin İngilis dilinin leksikologiyası və üslubiyatı-1 kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: **filologiya elmləri doktoru, professor**
Əfqan Əli oğlu Abdullayev

Rəsmi opponentlər: **filologiya elmləri doktoru, dosent**
Rəna Teymur qızı Səfərəliyeva

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Elnarə Eldar qızı Putayeva

filologiya elmləri doktoru, dosent
Lalə Qədir qızı Qurbanova

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Azərbaycan Dillər Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.12 Dissertasiya şurası.

Dissertasiya şurasının **filologiya elmləri doktoru, professor**
sədri: **Azad Yəhya oğlu Məmmədov**

Dissertasiya şurasının **filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent**
elmi katibi: **İradə Nadir qızı Sərdarova**

Elmi seminarın sədri: **filologiya elmləri doktoru, professor**
Fəxrəddin Yadigar oğlu Veysəlli

İŞİN ÜMUMİ SƏCIYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Müxtəlif anlayışlar sahəsi arasında inikas və ya proyeksiya növünü təmsil edən konseptual inteqrasiya əsas koqnitiv əməliyyatlara aiddir və hadisələrin geniş çevrəsini əhatə edir. Konseptual inteqrasiya, kateqoriyalaşma və konseptuallaşma ilə yanaşı, insanın əsas koqnitiv qabiliyyətlərindən biri hesab edilir. Konseptual inteqrasiya yeni mənanın (biliyin) yaranması ilə nəticələnən mürəkkəb koqnitiv prosesdir. Konseptual inteqrasiya mətində gizli informasiyanın yaradılması yollarından biridir. O, resipiyentin şüurunda ardıcıl genişlənən iki və ya daha çox mental fəzanın məcmusudur. Konseptual fəza konseptual inteqrasiya nəzəriyyəsinin mərkəzi anlayışıdır. Mətnin yaradılması və qavranılması prosesində təfəkkürlə yaradılan müəyyən düşüncə, konseptuallaşma sahəsini təmsil edən konseptual inteqrasiya prosesinin mahiyyəti bir neçə konseptual fəzanın qarşılıqlı əlaqəsi əsasında başqa konseptual fəzanın yaranmasından ibarətdir. Konseptual inteqrasiya kompressiya (sıxılma) prosesini, həmçinin ilkin elementlər əsasında yeni elementlərin yaradılması prosesini əhatə edir. Bu isə ilkin mental fəzaların ayrı-ayrılıqda onların heç birində olmayan yeni mənalara doğurması deməkdir.

Dil faktlarına antroposentrik yanaşmanın meydana gəlməsi və koqnitiv dilçiliyin yaranması bəzi məsələlərin fərqli rakurslardan nəzərdən keçirilməsini aktuallaşdırmış oldu. Bu səpkili tədqiqatlarda linqvistik elementlərin maddi formalarının birləşməsi deyil, koqnitiv strukturlar və onların inteqrasiyası məsələsi ön plana çıxır. Konseptual sahələrin (freymlərin) birləşməsində konseptual səviyyədə baş verənlər konseptual inteqrasiya adlandırılır. Konseptual inteqrasiya analogiya, rekursiya, mental modelləşdirmə, konseptual kateqoriyalaşdırma və freymlərin yaradılması ilə yanaşı, insan təfəkkürünün əsas əməliyyatlarından biridir. Bu əməliyyat ətraf reallığın dərk edilməsində dinamik və çevik vasitə kimi xidmət edir. Konseptual inteqrasiya insan şüurunda asan və təbii şəkildə baş verir, o, daimi əsasda “mental fəzaların üst-üstə düşməsi”, onların “proyeksiyası” və birləşməsi kimi tətbiq olunur və təkcə ekspressiv funksiyası kimi deyil, həm də “anlayışların gücündən kənar olanı

dərk etmək, yaxın və əldə olan vasitəsi ilə uzaq və əlçatmaz olana toxunmaq” üsulu kimi xidmət edə bilər.

Konseptual inteqrasiya nəzəriyyəsi koqnitiv üslubiyyətin əsas və hərtərəfli həllini gözləyən məsələlərindən biridir. Bu problemə həsr edilmiş xeyli sayda tədqiqat işlərinin olmasına baxmayaraq, təəssüf ki, dilçilikdə konseptual inteqrasiya prosesini representasiya edən linqvistik vasitələr hələ də müəyyən edilməmişdir. Konseptual inteqrasiya baxımından ən çox araşdırılmış linqvistik vasitələr arasında metafor və metonimiya yer tutur. Buna görə də bu tədqiqat işində biz konseptual inteqrasiya nəzəriyyəsini mövcud nəzəri mənbələr əsasında təhlil etmək və konseptual inteqrasiya mexanizminə əsaslanan linqvistik vasitələri təqdim etməyə cəhd edəcəyik.

Yeni mənanın yaranması prosesi insanın mental əməliyyatı kimi dəyərləndirilən konseptual inteqrasiyaya istinadən təsvir oluna bilər. İnsan təfəkkürünün əsasını təşkil edən və yeni mənanın yaranmasına “cavabdeh” konseptual inteqrasiya əsas koqnitiv prosesdir. İnsan gündəlik və peşə fəaliyyətində anlaşılması əvvəlki təcrübə ilə şərtlənmiş təsəvvürlərin (konseptual sahələrin) qarşılıqlı əlaqəsinin tələb olunduğu situasiyalarla rastlaşır. Konseptual inteqrasiyanın mahiyyəti konseptual sahələrin qarşılıqlı təsiri nəticəsində özünəməxsus səciyyələrə malik yeni konseptual fəzanın (blend) yaranmasından ibarətdir.

Konseptual inteqrasiya məsələlərinin müxtəlif səviyyələrdə araşdırılmasına rəğmən, ingilisdilli mətnlərdə mental fəzanın konseptual inteqrasiyanın təməl daşı kimi nəzərdən keçirilməsi linqvistik tədqiqatlardan kənar qalmışdır. Halbuki konseptual inteqrasiya mətnin linqvomədəni spesifikliyini üzə çıxarmağa, mətnin yarandığı solumun dünyanı qavraması proseslərinə nəzər salmağa, eləcə də mətnin linqvopsixoloji fenomen kimi emosional-ekspressiv və linqvistik tərkiblərini aşmağa imkan verir. Konseptual inteqrasiyanın mətnin yaranma metodu kimi nəzərdən keçirilməsi işin aktuallığı kimi dəyərləndirilə bilər, çünki bu metod mətnin dil və qeyri-verbal vasitələrlə representasiya olunan informasiya məzmununun dəqiq və müfəssəl tədqiqini aparmağa imkan verir. Bu mənada son dövrlərdə müasir dilçilikdə ingilisdilli mətnlərdə konseptual inteqrasiya məsələlərinə artan maraq diqqəti cəlb edir.

Nəticədə müxtəlif tədqiqatçıların mövzu ilə əlaqədar olan fikirlərini təhlil edib ümumi məxrəcə gəlmək ehtiyacı duyulur. Məhz bu cəhət tədqiqatın mövzusunun aktuallığını şərtləndirir.

Azərbaycanda mətnlə bağlı tədqiqatlar K.M.Abdullayev, M.T.Qayıbova, Q.Ş.Kazımov, F.Y.Veysəlli, Ə.Ə.Abdullayev, A.Y.Məmmədov, F.F.Cahangirov,¹ rus dilçiliyində İ.R.Qalperin, O.İ.Moskalskaya, L.A.Çernyaxovskaya² və başqalarına aiddir. Xarici dilçilikdə mətndə konseptual inteqrasiya məsələlərini tədqiq edən dilçilərdən C.Fokonye, M.Törner, V.Çeyf, N.Enkvist, M.A.K.Həllidey, T.Qivon, C.R.Lakoff³ və başqalarını misal göstərmək olar.

---

¹ Abdullayev, K.M. Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri / K.M.Abdullayev. – Bakı: Maarif, – 1999. – 281 s.; Гаибова, М.Т. Лингвистическое исследование единицы художественного текста. / М.Т.Гаибова. – Баку: MMC, – 2006. – 123 с.; Kazımov, Q.S. Müasir Azərbaycan dili. Sintaksis. / Q.S.Kazımov. – Bakı: Aspoloqraf LTD MMC, – 2000. – 496 s.; Veysəlli, F.Y. Dilçiliyin əsasları. / F.Y.Veysəlli. – Bakı: Mütərcim, – 2013. – 410 s.; Abdullayev, Ə.Ə. Aktual üzvlənmə, mətn və diskurs. / Ə.Ə.Abdullayev. – Bakı: Zərdabi LTD MMC., – 2011. – 270 s.; Məmmədov, A.Y. Mətn yaradılmasında formal əlaqə vasitələrinin sistemi (Müqayisəli təhlil təcrübəsi). / A.Y.Məmmədov. – Bakı: FZM, – 2001. – 144 s.; Cahangirov, F.F. Qeyri-verbal hərəkətlər və sükutun linqvokulturoloji təhlili.// – Bakı: ADU, Dil və ədəbiyyat, – 2014. – s. 9-14.

² Гальперин, И.Р. О понятии текст // Материалы научной конференции, Лингвистика текста, – М., – 1974, Т.1, № 6, – с. 60-67; Москальская, О.И. Грамматика текста./ О.И. Москальская. – Москва: Высшая школа, – 1981. – 183 с.; Черняховская, Л.А. Смысловая структура текста и ее единицы. // – М., Вопросы языкознания, – 1983. № 6, – с. 59-66.

³ Fauconnier, G, Turner, M. The way we think. Conceptual blending and the mind hidden complexities. / G.Fauconnier, M.Turner. – NY.: Basic Books, – 2002. – 347 p.; Чейф, У.Л. Значение и структура языка. / У.Л.Чейф. – М.: Прогресс, – 1975. – 306 с.; Eenkvist, N.E. Connexity, interpretability, Universe of Discourse, and Text Worlds./ N.E.Eenkvis. – New York: Walter de Gruiter, – 1989, – 453 p.; Halliday, M.A.K. A Course in Spoken English: Intonation. / M.A.K.Halliday. – London: Oxford University Press, – 1970. – 317 p.; Givon, T. Functionalism and grammar. / T.Givon. – Amsterdam: Benjamins, – 1995. – 486 p.; Lakoff, G. Metaphors we live by. / G.Lakoff, M.Johnson. – Chicago: University of Chicago Press, – 1980. – 242 p.; Lakoff, G., & Turner, M. More than Cool Reason // The University of Chicago Press, A Field Guide to Poetic Metaphor, – 1989. – p.34-36; Lakoff, G.P. Cognitive Scientist Looks at Daubert // American Journal of Public health / Supplement 1, – 2005. Vol 95, No 1, – p.56-78.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. Tədqiqatın obyektı ingilisdilli mətnlərin yaranma vasitəsi kimi çıxış edən konseptual inteqrasiyadır. Eyni zamanda onun şəbəkə modeli və buraya daxil olan şəbəkələr, onların arasındakı mətndaxili əlaqələrdir.

Tədqiqatın predmeti ingilis dilli mətnlərdə konseptual inteqrasiyanın təzahür formalarının təhlili, şəbəkələr arasındakı əlaqələrin xüsusiyyətlərinin araşdırılması, mətn daxilində onların yerinə yetirdikləri funksiyaların dil faktları baxımından tədqiqindən irəli gələn nəticələrin ümumiləşdirilərək sistemləşdirilməsindən ibarətdir. Konseptual inteqrasiya nəticəsində yaranmış ingilisdilli mətnlərdə implisit mənaların aşkara çıxarılması tədqiqat işinin predmetini təşkil edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın məqsədi ingilisdilli mətnlərdə konseptual inteqrasiya prosesinin müxtəlif səbəblərini təhlillər əsasında üzə çıxarmaq, məna qatı kontekstdə aşkarlanan cümlələrin linqvokoqnitiv təhlilini verməkdən ibarətdir. Mətnin yaranmasında iştirak edən konseptual inteqrasiyada koqnitiv proseslərin konstruktiv rolunun araşdırılması və onun praqmatik potensialının üzə çıxarılması da işin məqsədi kimi qəbul edilə bilər.

Bu məqsədlə işdə aşağıdakı vəzifələr yerinə yetirilmişdir:

- linqvistik ədəbiyyatda mətni anlama və kontekstlə bağlı mövcud elmi-nəzəri müddəalara nəzər salmaq;
- dilin reallığının metaforlarla əks olunması məsələsinə aydınlıq gətirmək, metafora koqnitiv yanaşmanı təmin etmək;
- mətnlərə nəticə və proses kimi yanaşmanı aydınlaşdırmaq;
- ingilisdilli mətnlərdə konseptual inteqrasiyanın informasiyanın ötürülməsi prosesinə aydınlıq gətirmək;
- konseptual inteqrasiya və sətiraltı mənənin verilməsi ilə bağlı konkret nümunələri təhlil etmək;
- mətnlərdə mental sahənin konseptual inteqrasiyasını və metaforaları təhlil etmək;
- linqvistik tədqiqatların işığında konseptual inteqrasiyanın mahiyyətini təyin etmək və mətndə eksplisit və implisit informasiyanın yaranmasında onun əhəmiyyətli dərəcəsini müəyyən etmək;
- konseptual inteqrasiyanı mətndə əlaqəliliyi təmin edən vasitə kimi təhlil etmək.

Tədqiqat metodları. Tədqiqat işində nəzəri dilçiliyin ənənəvi metod və üsullarından, xüsusən təsvir, təhlil, müşahidə, tutuşdurma üsul və metodlarından istifadə edilmişdir.

Müdafiyyə çıxarılan əsas müddəalar:

– mətnin bütün elementləri kontekstdə bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olur və biri digərini müəyyənləşdirir. Bu zaman meydana çıxan nəticə adi söz və metaforların qarşılıqlı əlaqəsindən xeyli fərqli olur;

– leksik və aktual mənalar arasında kontekstdə müxtəlif münasibətlər yaranır. Söz yalnız kontekstdə aktual mənə kəsb edir. O, müəyyən kontekstlərdə stereotip qaydada çıxış edirsə, onun aktual mənası həmin dil sistemindəki dil istifadəçilərinin hamısına məlum olur. Dil və cəmiyyət inkişaf etdikcə sözün mənə qatında dəyişmələr baş verir. Müstəqil leksik mənalı söz yenidən tamam başqa kontekstdə işlənilə bilər və bu zaman onun yenidən aktual mənası yaranır;

– bütün mətn cümlələri üzərində təsirə malik olan üçüncü şəxs əvəzliyi xarakter olaraq tema ilə səciyyələnir. Eyni zamanda feilin modallığına və zamana həvalə olunmur;

– informasiya daxil etmə sahələrinin işlənmə tezliyi konseptual inteqrasiyanı daha məqsədyönlü edir. Bu inteqrativ prosesin yaxşı təşkili prinsipinin nəzərə alınmasının göstəricisi və təzahürüdür;

– metafor obrazlı təsvir üçün ən güclü lingvistik vasitədir;

– konseptual metaforların daha yeni, müasir baxış çərçivəsindən tədqiq edilməsinə ehtiyac vardır;

– metafor müxtəlif sintaktik formalarda, söz birləşmələrində, sadə cümlələrdə, mürəkkəb cümlələrdə mövcudluq imkanına malikdir;

– metaforikləşmə tarixi-semantik proses kimi, dilin lüğət tərkibi və onun obrazlılıq imkanlarını artırır. Metafor kontekstdə reallaşan sözdür və məhz kontekstin sayəsində metafor elə determinasiya olunur ki, o, əvvəlki mənadan fərqli yeni mənə bildirir;

– metaforun semantikasi dil və təfəkkür sahələrini birləşdirən interaktiv mexanizmdir. Metafor adətən bir-biri ilə əlaqələndirilməyən iki və daha artıq referentin olmasını nəzərdə tutan koqnitiv prosesin nəticəsidir ki, bu da semantik konseptual yanlışlığa səbəb olur;

– obrazlı sahələr danışanın dil sərəştəsində aktuallaşan virtual strukturlar kimi mövcuddur. Əksər hallarda obrazlı sahələr yenidən

yaradılmır, çünki onlar artıq dildə mövcuddur və onun daşıyıcılarına müxtəlif mənbələrdən məlumdur. Müəyyən zaman kəsiyində konkret obrazlı sahələrdən istifadə olunur.

Tədqiqatın elmi yeniliyi Azərbaycan dilçiliyində ingilisdilli mətnlərdə müxtəlif dövrlərdə nəşr olunmuş qəzet materialları, elmi-publisistik mətnlərdən seçilmiş cümlələrin konseptual inteqrasiya baxımından tədqiqata cəlb edilməsi, eləcə də onların koqnitiv təhlilinə kompleks şəkildə yanaşılmasından ibarətdir.

Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəticələri gələcəkdə mövzuya dair yeni araşdırmalara, eləcə də ingilisdilli mətnlərdə konseptual inteqrasiyanın hərtərəfli öyrənilməsinə münbit zəmin yarada bilər. İşinin nəzəri əhəmiyyəti həm də onun linqvokoqnitiv tədqiqatların inkişafına verdiyi töhfə ilə müəyyən edilir. Tədqiqat işinin dil nəzəriyyəsinə töhfəsi isə konseptual inteqrasiya prosesinin koqnitiv və linqvistik yanaşmaların vəhdəti kimi nəzərdən keçirilməsindən ibarətdir. Tədqiqat işinin nəticələri praktik tətbiqini ingilis dilinin azərbaycandilli auditoriyada tədrisində tapa bilər. İngilis dilini öyrənən tələbələr ingilisdilli mətnlərdə konseptual inteqrasiyanın təyin edilməsi və tərcümə prosesində ekvivalentlərin seçilməsində yol verdikləri səhvlərin aşkarlanması və aradan qaldırılması, azərbaycandilli auditoriyada ingilisdilli mətnlərdə konseptual inteqrasiya zamanı baş verən səhvlərin müəyyən edilməsində yardımçı ola bilər. İşin nəticələrindən elmi-metodiki vəsaitlərin yazılması, dilöyrənənlərdə diskursiv bacarıqların formalaşdırılmasında istifadə edilə bilər.

Aprobasiyası və tətbiqi. Tədqiqat işinin əsas məzmunu ilə bağlı Azərbaycan Dillər Universitetinin ingilis dilinin leksikologiyası və üslubiyatı-1 kafedrasının iclaslarında məruzələr edilmişdir. Tədqiqatın müddəaları Respublika və xarici mətbuatda müxtəlif elmi jurnallarda və elmi xəbərlərin toplularında məqalə və tezislər şəkildə çap olunmuşdur. Tədqiqatın nəticələrindən dilçiliyin müxtəlif sahələrində, eləcə də ingilis dilinin azərbaycandilli auditoriyada tədrisində mətn üzərində işin təşkilində istifadə oluna bilər.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı. Dissertasiya işi Azərbaycan Dillər Universitetinin İngilis dilinin leksikologiyası və üslubiyatı-1 kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi qeyd olunmaqla dissertasiyanın işarə ilə ümumi həcmi. Dissertasiya işi giriş, 2 fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyatın siyahısından ibarətdir. Dissertasiyanın “Giriş” hissəsi 7 səhifə, 13 096 işarə, I fəsil 72 səhifə, 136 923 işarə, II fəsil 46 səhifə, 85 940 işarə, “Nəticə” hissəsi 2 səhifə, 3 539 işarə olmaqla, dissertasiyanın ümumi həcmi 147 səhifə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı istisna olmaqla işarə sayı ilə 239 498 işarədir.

İŞİNİN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın “**Giriş**”ində mövzunun aktuallığı əsaslandırılır, onun işlənmə dərəcəsi, tədqiqatın obyektı və predmeti, məqsəd və vəzifələri, metodları, müdafiəyə çıxarılan əsas müddəaları, elmi yeniliyi, nəzəri və praktik əhəmiyyəti müəyyən edilir, aprobeasiyası və tətbiqi, yerinə yetirildiyi müəssisə və strukturu haqqında məlumat verilir.

Dissertasiyanın “**Mətnlər kontekst və dil prizmasında**” adlı I fəslində konseptual inteqrasiya məsələləri nəzərdən keçirilir. Bu fəsil üç paragrafdan ibarətdir. “**Mətni anlama və kontekst**” adlı birinci paragrafda mətni anlama və kontekstə dair mövcud elmi-nəzəri müddəalar araşdırılır. Mətnin bütün elementləri kontekstdə bir-biri ilə əlaqədə olur və bir-birini determinasiya edir. Bu əks determinasiya zamanı meydana çıxan nəticə adi söz və metaforların qarşılıqlı əlaqəsindən xeyli fərqlidir. Kontekstin mətnlə əlaqəsi daima dilçilərin diqqət mərkəzində olmuşdur. Məsələn, R.Uodak kontekstin mətnə, janra və diskursun yaranmasına güclü təsir etdiyini göstərir.⁴

Tədqiqatçı onları aşağıdakı kimi təsnifləndirir:

– cümlələr, mətnlər, janrlar və diskurslar arasında mətnlərarası və diskurslararası münasibətlər;

– ekstralinqvistik, sosial, sosioloji tiplər;

– mətn və qurumların tarixi, arxeologiyası;

*– situasiyaya bağlı spesifik kontekstin instutisional çərçivələri”.*⁵

---

⁴ Wodak, R. The Discourse of Politics in action. Politics as Usual. / R.Wodak. – London: Palgrave Macmillan, – 2009. – 252 p.

⁵ Wodak, R. The Discourse of Politics in action. Politics as Usual. / R.Wodak. – London: Palgrave Macmillan, – 2009. – p. 38.

T.A. van Dayk kontekstin modeli üçün aşağıdakı kateqoriyaları müəyyən edir:

“– zaman, məkan, yer, ətraf mühitin sintezi;

– iştirakçılar (sən və başqaları), o cümlədən, kommunikatorlar (iştirakın strukturu), sosial rolların tipləri, üzvlük və ya sərbəstlik, iştirakçılar arasında münasibətlər (üstünlük, dostluq), paylaşılan və sosial əhəmiyyəti olan bilik və etibar, niyyətlər və məqsədlər;

– kommunikativ və digər fəaliyyətlər, hadisələr”.⁶

Dilçilikdə son zamanlara qədər cümlə sintaktik səviyyənin vahidi kimi təqdim edilirdi. Sintaktik səviyyənin son vahidini cümlə ilə məhdudlaşmaq gerçəkliyi əks etdirmir. K.M.Abdullayevə görə, bir cümlə ilə bir neçə cümlənin birliyindən ibarət olan sintaktik vahidə struktur baxımdan eyni mövqedən yanaşılırdı ki, bu da ziddiyyət yaradır. Onun fikrincə, məhz “sintaktik nəzəriyyədə mövcud olan çatışmazlıqlar mətn dilçiliyi kimi sahənin yaradılmasına xüsusi təkan vermiş oldu”.⁷

A.Peşkovski həmcə cümlədən böyük olan sintaktik vahidin məzmununda və adında müəyyən səliqə-səhman yaratmaq məqsədi ilə hər bir vahidin dil sistemində adekvat yerini müəyyən etməyə çalışmışdır.⁸ L.V.Şerbaya görə, “mətn mənanın və müəyyən struktur qanunauyğunluqların birləşməsindən əmələ gələn cümlələr qrupudur”.⁹

Mətnə verilən təriflər arasında O.S.Axmanovanın fikirləri az maraq doğurmur. Onun lüğətində “korpus” sözü “massiv, iri mətn” kimi təqdim olunur. Digər bir şərhdə isə korpus “konkret dilin daşıyıcılarının kollektivi tərəfindən ərsəyə gətirilmiş nitq əsərinin bütöv məcmusu” kimi təqdim olunur.¹⁰ Fikrimizə, bu izahda “korpus” sözü məkan və zamana uyğun gələn mətn üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

---

⁶ Dijk Teun, A. van. Discourse and context. A Sociocognitive Approach. / Dijk Teun, A. van. – Cambridge: Cambridge University Press, – 2008. – p. 74.

⁷ Abdullayev, K.M. Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri. – Bakı: Maarif, – 1999. – s. 178.

⁸ Пешковский, А.М. Интонация и грамматика // – М.: Учпедгиз, Избранные труды, – 1959. – с.178.

⁹ Щерба, Л.В. Современный русский литературный язык. // Избранные работы по русскому языку. – Москва: Лингвотек, – 1957. – с.112.

¹⁰ Axmanova, O.S. Словарь лингвистических терминов. / O.S.Axmanova М.: Советская Энциклопедия, – 1969. – с. 209.

I fəslin “*Dil reallığın metaforları kimi*” adlanan ikinci paraqrafında dilçilikdə *konseptual inteqrasiya nəzəriyyəsi ilə konseptual metafor nəzəriyyəsi arasında* müəyyən fərqlərin olduğu qeyd edilir. Birinci növbədə qeyd etmək yerinə düşərdi ki, bütün inteqrasiyalar metaforik deyildir. Bəs nə vaxt metafora inteqrasiya olmur? Yalnız əsas metafor adlanan metaforlar inteqrasiya ola bilmir. Lakin onlar inputlar kimi öz funksiyalarını yerinə yetirə bilir.

Konseptual inteqrasiya nəzəriyyəsindən fərqli olaraq, inteqrasiya nəzəriyyəsində bir istiqamətli çarpaz domen (sahə) xəritələr inputlardan inteqrasiya sahəsinə doğru strukturun seçici proyeksiyası ilə nəticələnir, əlavə olaraq struktur blenddən input sahələrinə doğru geriyyə proyeksiya olunur.¹¹ Hər iki nəzəriyyə oxşar fenomeni modelləşdirmək üçün müxtəlif quruluş təklif edir. Konseptual metaforlar uzunmüddətli yaddaşda saxlanılan domenləri fərqləndirir. Hər iki nəzəriyyələr oxşar fenomeni modelləşdirmək üçün müxtəlif quruluş təklif edirlər. Konseptual metaforlar uzunmüddətli yaddaşda saxlanılan xəritələri (domenləri) fərqləndirir.¹² Bu xəritələr, domenlər arasında yüksək səviyyəli, stabil bilik strukturlarıdır. Bunun əksinə olaraq, Konseptual inteqrasiya nəzəriyyəsi mental sahələri istifadə edir.¹³

İnteqrasiya və ya konseptual inteqrasiya çoxsahəli model hesab edilir. Bu inteqrasiya nəzəriyyəsi ilə konseptual metafor nəzəriyyəsi arasındakı böyük fərqin varlığına işarədir. Konseptual metafor nəzəriyyəsi iki sahə modeldən ibarət olduğu halda İnteqrasiya nəzəriyyəsi dörd sahəni əhatə edir. Bu müqayisələr belə bir nəticəyə əsas verir ki, İnteqrasiya nəzəriyyəsi inteqrasiyaların dinamik və dəyişən aspektlərini, onun məna konstruksiyasındakı rolunu əks etdirir. Konseptual metafor nəzəriyyəsində belə bir ideya öz əksini tapır ki, nisbi olaraq, insanın konseptual sistemə doğru sabit struktur və təşkil üçün konseptual metaforların bir biri ilə

---

¹¹ Серль, Д. Метафора «Теория метафоры». / Д.Серль. – М.: Прогресс, – 1990. – с. 321.

¹² Вовк, В.Н. Языковая метафора в художественной речи // – Киев, Природа вторичности номинации, – 1986. – с. 98.

¹³ Fauconnier, G. & M.Turner. Conceptual integration networks. // Cognitive Science, – 1998. 22 (2), – p.137.

inteqrasiyada olduğu metafor sistemi adlanan sistem mövcuddur.¹⁴ Bu özündə iki ənənənin müxtəlif fazalarını əks etdirir Göründüyü kimi, blend (inteqrasiya və ya hibridləşmə) konvensionallaşdırılmış representasiyalara təkan vermir.

Konseptual metafor nəzəriyyəçiləri geniş şəkildə metaforik ifadələrin ümumiləşdirilməsi haqqında düşünərkən, konseptual inteqrasiya nəzəriyyəçiləri spesifik prinsiplərin təbiət və xarakterik xüsusiyyətlərini əsas götürürdülər¹⁵. Hibrid nəzəriyyəsi bilik sistemindən daha çox məna konstruksiyası prosesinə üstünlük verir. Bu iki nəzəriyyə arasında olan mühüm fərq ondan ibarətdir ki, Hibrid, yaxud inteqrasiya nəzəriyyəsi qeyri-adi, qəfil meydana çıxan, ehtiyat strukturlar təqdim etdiyi halda konseptual metafor nəzəriyyəsində bu hal mövcud deyildir. Bu da belə bir faktı qarşıya qoyur ki, Konseptual metafor nəzəriyyəsi iki domen modelə arxalanır, onun üzərində dayanır.¹⁶ Məsələn,

/Microsoft finally delivered the knock out punch to its rival Netscope// – (Microsoft nəhayət rəqibi Netscope-a zərbə vurdu).

Təkhüdüdü şəkəyəyə aid bu cümlədə iki informasiya daxiletmə şəkəkəsi vardır: Microsoft və Netscope. İkinci daxiletmədə güləşçilərdir. Birinci ikinciyə qalib gəlir. Hibrid məkanında isə artıq hər ikisi qalib gəlir. Burada yalnız bir freym formalaşır. “Güləş” freymi “Biznes” freymindən daha çox inteqrasiyanın təşkilini təmin edir, tək hüdudlu şəkəkələr duyğu orqanlarımız tərəfindən motivasiya olunan konseptual metaforun müəyyən tiplərinin prototipini formalaşdırır. Metaforik fərziyyənin iki müxtəlif subyekti vardır və onlar əsas və köməkçi olaraq təsnifləndirilir.¹⁷

Metafor yalnız sintaksis və semantika səviyyəsində sırf dil kimi deyil, həm də koqnitiv proses kimi nəzərdən keçirilir.¹⁸ Sintaktik-

---

¹⁴ Fauconnier, G. & M.Turner. Conceptual integration networks. // Cognitive Science, – 1998. 22 (2), – p.166.

¹⁵ Fillmore, Charles J. Lectures on deixis /Charles J. Fillmore. – Stanford CA: CSLI Publications, – 1997. – p.109

¹⁶ Серль, Д. Метафора «Теория метафоры». / Д.Серль. – М.: Прогресс, – 1990. – с. 308.

¹⁷ Серль, Д. Метафора «Теория метафоры». / Д.Серль. – М.: Прогресс, – 1990. – с. 309

¹⁸ Yənə orada, – s.315.

struktur və leksik məna arasındakı interaktiv proses ayrıca sözü müəyyənləşdirir. E.Makkormak metaforu mədəni kontekstdə təqdim edir, yəni metafor prosesi yalnız insan şüurunu, beynini deyil, həm də zahiri aləmi əhatə edir.¹⁹

I fəslin *“Mətnlər nəticə və proses kimi”* kimi adlanan üçüncü paraqrafında mətnin qavranılması və başa düşülməsi prosesinin necə baş verməsinin təhlili araşdırılır. Mətnin qavranılması və başa düşülməsi prosesi həmsöhbətin geniş nitqinin qavranılmasından başlayır və bir neçə pillədən keçərək əhəmiyyətli fikrin ayırd edilməsini təmin edir, daha sonra qavranılan deyilişin bütün mənasının müəyyənləşdirilməsinə gətirib çıxarır. Mətn yaranmasının motivini “mand” (demand) termini ilə təqdim etmək olar. Bu da informasiya xarakterli, ünsiyyətlə əlaqədar hər hansı müraciət kimi başa düşülə bilər. Fikrimizcə, mətnin yaranması prosesinin həmişə eyni cür qurulması, onun yaranmasına gətirib çıxaran motivlərin rolunun həmişə eyni struktura malik olması və deyiliş prosesinin psixologiyasında eyni yer tutması fikri yanlışıdır.

R.C.Atkinson və R.M.Şifrinin fikrincə, mətnin yaranmasının daha mürəkkəb olan formaları ünsiyyətin xüsusi sinfini təşkil edir. Ünsiyyətin bu növünün xarakterik xüsusiyyəti bundan ibarətdir ki, belə hallarda nitq rəhbəri prosesi iki insan arasında bölünmüş olur. Bunlardan biri sual, digəri isə bu suala cavab verir²⁰. Fikrimizcə, burada da deyilişin uzanması üçün xüsusi müstəqil motiv lazım deyildir. Belə ki, deyiliş cavab prosesi aktiv olmaqla deyil, daha çox reaktiv xarakterə malikdir.

Dialog mətnlərinin daha mürəkkəb formalarının olduğunu unutmaq lazım deyildir, çünki belə mətnlərdə cavab tək cə sualın bir hissəsini təkrar etmir, həm də subyektdən müstəqil şəkildə nəşə yeni bir fikir yaratmasını tələb edir. Nümunə kimi aşağıdakı fraqmentləri nəzərdən keçirə bilərik:

Sual: – “Who was the first person you saw at the university today?” – Sual: – (Bu gün universitetdə ilk gördüyünüz kim oldu?);

---

¹⁹ Макормак, Э. Когнитивная теория метафоры // Теория метафоры– М: Прогресс. 1999. – с. 363

²⁰Atkinson R.C., Shiffrin R.M. The control of short-term memory. // Scientific American, – 1971. No 225, – p. 90

Cavab: – “*I saw the students and teachers at the university today*”. – *Cavab:* – (*Bu gün universitetdə tələbələri, müəllimləri gördüm*);

Sual: – “*What will you do this evening?*” – *Sual:* – (*Bu gün axşam siz nə edəcəksiniz?*);

Cavab: – “*Tonight I will go to the birthday and after that I will probably prepare for tomorrow's lecture*” – *Cavab:* – (*Bu gün axşam mən ad gününə gedəcəm və bundan sonra, yaxın ki, sabahkı mühazirəyə hazırlaşacam*).

Monoloji nitq mətn yaranmasının daha bir formasıdır. Bu isə həm dialoqda verilmiş hər hansı bir suala cavab kimi, həm də subyektin özünün niyyətinin reallaşması kimi dəyərləndirilə bilər. Mətnin yaranmasının ilkin amili motivdir. Mətnin yaranma faktoru motivin özü hələ konkret məzmunla malik deyildir. Mətnin yaranmasında növbəti mərhələ sözlərin məqsədidir. Bəzi dilçilər motivi ilkin semantik yazı adlandırırlar.²¹

İngilisdilli mətnləri proses və nəticə kimi nəzərdən keçirərkən həyati münasibətlər (vital relations) burada vacibdir. Bu zaman görürük ki, tərəflər mental sahələr arasında yarana bilər. Həmin bu sözügedən münasibətlər tərəflər adlanan hissələri input sahələrində birləşdirir. C.Fokonye və M.Törnerin adlandırdığı kimi “*sahə xarici münasibətlər yaratmağa nail olur*”.²² İki rəqib element arasındakı münasibətlər müxtəlif informasiya daxiletmə sahələrində mövcud olur. Həyati münasibətlər qarışıq sahədə sıxlaşdırmaya (compression) təkan verə bilər. Qarışıq sahə məsafəni sıxır və sahəxarici münasibətlərdə həmkar, ayrılmaz tərəflər adlanan hissələr arasında dayanan birləşdiricini çəkir. Bu da o deməkdir ki, bir mental sahə daxilində ayrılmaz tərəflər olaraq münasibət formalaşır. İrəlində verdiyimiz nümunələrdə təkamül prosesi, yəni müxtəlif tarixlər bir günün vaxt şkalasına sıxışdırılırsa, bu cür şkalanın azalması ilə nəticələnən hadisə sıxlaşdırma şkalası adlanır. C.Fokonye və

---

²¹ Кубрякова, Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С.Кубрякова, В.З.Демьянков, Ю.Г.Панкрац [и др.] / – М.: Филологический факультет МГУ им. М.В.Ломоносова, – 1997. – с. 112

²² Fauconnier, G. The way we think. Conceptual blending and the mind hidden complexities. / G.Fauconnier, M.Turner. – NY.: Basic Books, – 2002. – p. 156

M.Törnerə görə, “*qarıxiq sahənin əldə etdiyi insanın təkamül şkalası sıxlaşdırma vasitəsilə əldə edilir. Bu perspektivə görə, Konseptual İnteqrasiya düşüncə və səbəbə köklənən zəruri irəliləmə təqdim edir*”.

Dissertasiyanın “**Konseptual inteqrasiya və anlama**” adlanan II fəslü üç paraqrafdan ibarətdir. II fəslin “*İngilis dilli mətnlərdə konseptual inteqrasiya informasiyanın ötürülməsi forması kimi*” adlanan birinci paraqrafında, anlama ilə bağlı məsələləri təhlil edərkən aydın olur ki, biliklər qısaldılmış formalarda özünü büruzə verir, anlama isə bu bilikləri sanki bir yerə toplayaraq sistemə salır. Məlumatın əsas və yeni məzmunu remadır. Rema cümlənin kommunikativ mərkəzidir. Tema və rema üzrə üzvlənməyə aktual üzvlənmə deyilir. Mətnin linqvistik nəzəriyyəsinin işlənməsi müasir dilçiliyin inkişafının ümumi istiqaməti üçün aktualdır. Belə ki, bu cür mətn nəzəriyyələri kommunikativ proses modelini qurmaq üçün vacibdir. L.A.Çernyaxovskaya öz tədqiqatında üç informasiya tipini – koqnitiv, linqvistik və kommunikativ tiplərini araşdırmışdır²³.

Koqnitiv informasiya insanın psixi fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş və işarə sistemi ilə sosial şəkildə ifadə olunmuş dünya haqqında biliyidir. Koqnitiv informasiya, ilk öncə, biliyin məzmunu ilə bağlıdır, o mətn ötürücüsünün təsirindən azaddır²⁴.

İngilisdilli mətnlərdə konseptual inteqrasiya şəbəkələrinin araşdırılması böyük maraq doğurur. Burada hər bir şəbəkə ayrıca funksiya daşıyır, mətndəki hər bir dil faktı məlumat vermək üçün işlədilir. Bu mənada K.M.Abdullayev yazır ki, “*dildə ilk baxışda formaca, həcmə o qədər də gözəçarpan olmayan fonemdən başlayaraq, xarici dolumuna görə diqqətçəkən mətnə qədər hər şey informasiya ötürməyə, məlumat verməyə xidmət edir*”²⁵.

İnteqrasiya Nəzəriyyəsində üç komponentli proses mövcuddur ki, bunlar müəyyən quruluşa malik olmaları ilə diqqət çəkir. Haqqında bəhs etdiyimiz komponentlər aşağıdakılardır:

²³ Черняховская, Л.А. Смысловая структура текста и ее единицы. // – М., Вопросы языкознания, – 1983. № 6, – с. 66

²⁴ Попова, З.Д. Когнитивная лингвистика. / З.Д.Попова, И.А.Стернин. – М.: АСТ: Восток-Запад, –2007. – с. 128

²⁵ Abdullayev, K.M. Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri. /– Bakı: Maarif, – 1999. – s. 29

1) tərtib; 2) yekunlaşma; 3) təkmilləşmə²⁶.

Birinci yerdə dayanan ayrı-ayrı elementlərin birliyini təmin. İkincisi isə onlayn proses olmaqla quruluşa daxil olan vahidləri *qarışıq* sahəyə daşıyır. Yekunlaşma isə mənanın qəbulunu həyata keçirir.

İnteqrasiya şəbəkələri modelində C.Fokonye və M.Törner tərəfindən aşağıdakı şəbəkə növlərinin adları qeyd edilir²⁷:

– *sadə şəbəkələr*. Bu cür şəbəkələr iki informasiya daxiletmə sahəsini birləşdirir. Biri rollardan ibarət freym (frame), ikincisi isə dəyər (value) hesab edilir.

Məsələn: “*Richard is the son of Jane*” – (*Riçard Ceynin oğludur*).

Burada birinci inputda konsept ailədir, rollar isə ana və oğuldur. İkinci inputda qiymət, dəyərdir. Burada inteqrasiya şəbəkəsi *role value* (rolların qiymətləndirilməsi) sahə xarici münasibətləri qarışıq sahədə birləşdirir.

İnteqrasiya müxtəlif hadisələrin vahid bütövə inteqrasiyasıdır. Bu modelə görə, informasiya daxiletmə sahələri, ümumi strukturlar, qarışıq sahə strukturları şəbəkədə mental sahələr kimi qiymətləndirilir. Sözü gedən xüsusiyyətinə görə sadə şəbəkələr freymə malik olur:

– *güzgü şəbəkələr*. Bu şəbəkənin əsas xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, qarışıq sahə də daxil olmaqla bütün sahələr eyni freymi paylaşirlar.

– *təkhüdüdü şəbəkələr isə* hər iki input freymlərdən ibarətdir. Amma fərqli əlamətlər nümayiş etdirir. Bunlardan yalnız biri qarışıq sahədə strukturlaşır.

– *cüthüdüdü şəbəkələrdə isə hər iki* hər iki informasiya daxiletmə sahəsi fərqli freymlərdən ibarətdir. Lakin qarışıq sahə freymlərdən götürülmüş quruluş tərəfindən təşkil olunur. Bu baxımdan cüthüdüdü şəbəkə təkhüdüdü şəbəkə ilə qarşı-qarşıya qoyulur. Freymlər bizim konseptual və sosial həyatımızı strukturlaşdırır. Burada biz əks etdirmənin (projection) konseptual inteqrasiyanı

---

²⁶ Fauconnier, G. The way we think. Conceptual blending and the mind hidden complexities /G.Fauconnier, M.Turner. – NY.: Basic Books, – 2002. – p.168

²⁷ Yenə orada, – s.169

şərtləndirməsi ilə qarşılaşırıq. Məsələn, “*you’re digging your own grave*”.

Dissertasiyanın II fəslinin ikinci paragrafı “**Konseptual integrasiya və sətiraltı mənanın verilməsi**” adlanır. Danışığın ifadəliliyi təkcə səslər, leksik vahidlər və onların qrammatik cəhətdən reallaşma formalarına xas deyil, eləcə də onun sintaktik vahid səviyyəsində təşkilinə də məxsusdur. İstənilən əsərin, o cümlədən bədii əsərin müəllif üslubu əhəmiyyətli dərəcədə sintaksislə təyin olunur. Dilin sintaktik səviyyədə əsas vahidi cümlə modelidir ki, bu da müxtəlif dilçilik cərəyanlarında müxtəlif şəkildə xarakterizə olunur. Cümlədə implisit(sətiraltı) mənanın təqdimatında sözlərin yanaşı işlənməsinin və birləşdirilməsinin də müstəsna rolu vardır.

İndi isə konseptual integrasiya nəzəriyyəsi işığında sətiraltı mənanın verilməsini əyaniləşdirmək üçün aşağıdakı mətni nəzərdən keçirək:

*“The national dustmen, after entertaining one another with a great many noisy little fights among themselves, had dispersed for the present, and Mr. Gradgrind was at home for the vacation. He sat writing in the room with the deadly statistical clock, proving something, no doubt – probably, in the main, that the Good Samaritan was a Bad Economist. The noise of the rain didn’t disturb him much; but it attracted his attention sufficiently to make him raise his head sometimes, as if he were rather demonstrating with elements. When it thundered very loudly, he glanced towards Coketown, having it in his mind that some of the tall chimneys might be struck by lightning”*²⁸ – (Milli qiyamçılar öz aralarında çoxlu dava-dalaşlı kiçik döyüşlərlə bir-birlərini əyləndirdikdən sonra hələlik dağılıbmışdılar və mister Qradqrind tətill üçün evdə idi. O, ölümcül statistik saati olan otaqda yazı yazaraq, şübhəsiz ki, nəyisə sübut etməyə çalışırdı – yəqin ki, əsas etibarilə, Yaxşı Samariyalının Pis İqtisadçı olduğunu sübut etmək istəyirdi. Yağışın səsi onu çox da narahat etmirdi; lakin bu, onun diqqətini kifayət qədər cəlb edirdi ki, bəzən başını sanki daha çox elementlərlə nümayiş etdirirmiş kimi qaldırırsın. Çox yüksək səslə ildırım çaxanda, o, hündür bacalardan

---

²⁸ Hemingway, E. Selected stories. / E.Hemingway. – Moscow: Progress publishers, – 1971. – p.230

bəzilərinin ildırımla vurula biləcəyini düşünərək Koketaun tərəfə baxdı).

Bu mətn parçasında müəllif tərəfindən sətiraltı mənə çox ustalıqla verilmişdir, çünki yağışın yağması ilə bəzi fikirlərin peyda olması və onların mental sahəyə ötürülməsi aydınlaşır. Bu mətndə sətiraltı müəllif fikri mövcuddur. Mətn parçasında deyətik elementlərin iştirakı ilə şəxs konseptinin konseptual inteqrasiyası müvəffəqiyyətlə həyata keçirilmişdir.

Bəzən cümləfövqü vahidlərin sonunda edilən fasilə mənə və fikrin bitdiyini bildirir və özündən əvvəlki nitqə aid olur. Məsələn, *“We ran in full field uniform as usual, the word was. You go out together, you stick together, you work as a unit, / and you come in together. | If you don’t come in together, don’t bother to come in!”*²⁹. – *Biz tam sahə formasında qaçdıq. Həmişə olduğu kimi, əmr belə idi. Çölə birlikdə gedin. Birlikdə bir-birinizə yapışın. Əgər birlikdə içəri gələ bilmirsinizsə, içəri gəlmək haqda fikirləşməyin.*

İngilis dilində verilən bu cümləfövqü vahiddə edilən fasilələr xəbər, sadalama, xəbərdaredici xarakteri ilə diqqət çəkir. Burada sadalanan bütün cümlələr bir-birinə bağlıdır. Fasilə söyləmədə xəbərə xidmət edir, söyləmin tərkibindəki yarım cümlələri bir-birinə bağlayır. Burada *“together”, “you”, “come”* sözləri vasitəsi ilə genişlənmiş təkrarlara rast gəlirik. Bu cür təkrarlar mənənin dəqiqləşdirilməsi və genişləndirilməsini nəzərdə tutur. Əsərin müəllifi özünün niyyətini pragmatik və üslub maraqlarını reallaşdırmaq üçün kifayət qədər emosional, ifadəli çələng hörə bilmişdir. Təkrarlar vasitəsi ilə sətiraltı mənəni ötürə bilmişdir.

Məsələn: *“He went up to the policeman and asked him if he knew what time it was. What’s time? the man eyeing George up and down with evident suspicion; why, if you listen you will hear it strike. George listened, and a neighboring clock immediately obliged”.*

“But it’s only gone three! said George in an injured tone, when it had finished. “Well, and how many did you want it to go? replied the constable”.

“Why, nine, said George, showing his watch”.

---

²⁹ Lawrence, D.H. England, my England. / D.H.Lawrence. – London: Penguin Books, – 2000. – p.102

“Do you know where you live? said the guardian of public order severely”.³⁰

Yuxarıdakı mikromətnin tərcüməsinə diqqət yetirək: “O, polisə yaxınlaşdı və ondan saati soruşdu. Açıq-aşkar şübhə ilə Corcu aşağı-yuxarı süzən adam saat neçədir? deyə soruşdu; niyə soruşursan, qulaq assan, saatin səsini eşidəcəksən. Corc qulaq asdı və qonşuluqdakı saat dərhal tərپəndi.

Corc sözünü bitirdikdən sonra yaralı bir tonda dedi. Ancaq yalnız cəmi üç saat keçib! “Yaxşı, neçə saat keçməsinə istəyirdiniz? – konstabil cavab verdi.

Heç olmasa, doqquz, Corc saatını göstərərək dedi.

Harada yaşadığınızı bilirsinizmi? ictimai asayişin keşikçisi ciddi şəkildə dedi”.

Yuxarıdakı cümlələrdə təhrikədiçi sual konstruksiyalarının işlədilməsi əsərdə hadisələrin motivinin dəyişilməsinə gətirib çıxarır.

Dilin ifadə və məzmun planına malik bütün elementləri morfemlər, leksemlər, söz birləşməsi modelləri, cümlələr müxtəlif paradiqlərə daxildir. Onlar birlikdə mətdə məna sintezinin həyata keçirilməsində mühüm rol oynayırlar.

“For, it was to be seen with half an eye that he was a thorough gentleman, made to the model of the time; weary of everything, and putting no more faith in anything than Lucifer” – (Çünki onun hərtərəfli, dövrün nümunəsinə uyğun bir centlmen olduğu bir göz qurpımında görünməli idi; O, hər şeydən bezmişdi və heç bir şeyə Lusifier qədər inanmırdı)³¹.

Yuxarıdakı misalda “model” və “time” sözləri əsərdə konnotativ çalarlar yaradaraq, onun məzmununa rəng qatmışdır. Bundan əlavə, model sözü italyanca “modello”, “time” sözü isə “tempo” sözündən əmələ gəlmişdir.

Dissertasiyanın II fəslinin üçüncü paragrafı “**Mətnlərdə mental sahənin konseptual inteqrasiyası və metafor**” adlanır və burada mətnlərdə mental sahənin konseptual inteqrasiyasından bəhs edilir.

---

³⁰ Galsworthy, J. Forsyte Saga. Book Two. In chancery. / J.Galsworthy. – Moscow: Foreign Languages Publishing House, – 1949. – p.67

³¹ Hemingway, E. Selected stories. / E.Hemingway. – Moscow: Progress publishers, – 1971. – p. 230

Metafor sözünün mənşəyi müəyyən keyfiyyət və əlamətin bir obyektədən başqa obyektə köçürülməsi kimi dəyərləndirilir. Bu da sözün əlavə mənə keyfiyyəti qazanması kimi xarakterizə olunur³². Metafordan istifadə zamanı əsas məqsəd danışıq zamanı ifadəliliyə, emosionallığa, bədii yaradıcılıqda obrazlılığa nail olmaqdır.

Konseptual metafor nəzəriyyəsinin əsas mahiyyəti ondan ibarətdir ki, “metafor nitq obrazı kimi deyil, təfəkkür və nitq prosesində fəaliyyət göstərən idrak mexanizmi kimi şərh edilir. Bu müddəə diqqəti metaforun dilin səthi səviyyəsində reallaşan konseptual hadisə olduğuna yönəldir. Nəzəriyyə müəllifləri və onların həmfikirələri tərəfindən təhlil edilən geniş linqvistik material bizə dil hadisəsi kimi metaforun hər yerdə olması, sistemliliyi və yayılması haqqında nəticə çıxarmağa, metaforik təyinatların struktur və məzmun xüsusiyyətlərinin təhlilinə imkan verdi.³³TCM-də metafor konseptual mexanizm, təfəkkür fiquru statusu verilir, onun köməyi ilə daha konkret hadisələr və hərəkətlər haqqında spesifik və operativ biliklər daha geniş spektrdə daha mücərrəd olanlara proqnozlaşdırılır. Konkret bilik strukturlarının mücərrəd olanlara proyeksiyası ayrı-ayrı konseptual sferaların elementlərinin analogiyası, oxşarlığı və müqayisəsi əsasında baş verir və təbii olaraq bir çox mücərrəd kateqoriyaların formalaşmasına kömək edir. Metafor idrak, ünsiyyət və dil üçün əsas olan mücərrəd təsnifatın bir neçə əsas mexanizmlərindən biridir.

C.Lakoff və M.Conson təfəkkür sahəsində konseptual metaforun mövcudluğunu müəyyən edərək, bununla da “metafor” termininin, bir tərəfdən, dil hadisəsinin təyini kimi, digər tərəfdən, metafor termininin iki təsviri arasında fərq qoydular. Onların yanaşmasının yeniliyi ondan ibarətdir ki, müəlliflər dil səviyyəsində həyata keçirilən kontekstsizləşdirilmiş metaforik vahidlərin təhlili əsasında konseptual məzmun, linqvistik obrazlı ifadələr əsasında dayanan metaforik formasiyalar müəyyən etmişlər.³⁴

³² Lakoff, G. *Metaphors we live by.* / G.Lakoff, M.Johnson. – Chicago: University of Chicago Press, – 1980. – p. 91

³³ Volf, E.M. *Metaphor and Evaluation.* / *Metaphor in Language and Text* / E.M.Volf. – Moscow: Nauka, – 1988. – p.52-65

³⁴ Lakoff, G., & Turner, M. *More than Cool Reason // The University of Chicago Press, A Field Guide to Poetic Metaphor,* – 1989. – p.169

Müasir ingilis dilindəki nümunələrə nəzər salaq:

1. *“Men’s words are ballets, that their enemies take up and make use of against them” – (Kişilərin sözləri güllədir, düşmənləri onlara qarşı istifadə edirlər)*³⁵.

2. *“Between the lower east side tenements the sky is a snotty handkerchief” – (Aşağı şərq tərəfdəki binaların arasında səma cırtan dəsmalına bənzəyir).*

Bu cümlələr metaforik məna baxımından maraqlıdır.

Metaforların müasir ingilis dilində müxtəlif növləri vardır ³⁶:

1. Təxmin edilən (Implied metaphor) və genişlənməmiş metaforlar (Extended metaphor). Məsələn: *“Bobby Holloway says my imagination is a three hundred – ring circus. Currently I was in ring two hundred and ninety – nine, with elephants dancing and clowns cartwheeling and tigers leaping through rings of fire”*³⁷ – (Bobby Holloway deyir ki, mənim təsəvvürüm üç yüz rinqli sirkidir. Hazırda mən iki yüz doxsan doqquz rinqdə idim, fillər rəqs edir, klounlar arabada gəzir, pələnglər atəş halqaları arasından hoppanırdılar).

2. İşlək olmayan metaforlar (Dead metaphor). Məsələn: *“The body of the article” – (Məqalənin əsas hissəsi);*

3. Qarışıq metaforlar (Mixed metaphor) və s.

“All at once he was alone in this noisy hive with no place to roost” – (O, bir anda bu səs-küylü pətəkdə oturmağa yer tapmayıb tək qaldı).

C.Lakoff metaforların əsasən üç növündən bəhs edir³⁸:

1) şəffaf; 2) sabitləşmiş; 3) leksikləşmiş.

Şəffaf metaforlara poetik mətnlərdə daha çox təsadüf olunur. Onlar əsasən kontekstdə yaranır. Sabitləşmiş metaforlara isə işgüzar mətnlərdə, xüsusilə, mətbuatda rast gəlinir. Onları parlaq metaforlardan fərqləndirən daha az obrazlılıq və yenilik nümayiş

---

³⁵ Lawrence, D.H. England, my England. / D.H.Lawrence. – London: Penguin Books, – 2000. – p. 154

³⁶ Lakoff, G. Metaphors we live by. / G.Lakoff, M.Johnson. – Chicago: University of Chicago Press, – 1980. – p. 120

³⁷ London, J. White Fang and The Call of the Wild. / J.London. – London: Penguin Books, – 1994. – p. 187

³⁸ Lakoff, G. Metaphors we live by. / G.Lakoff, M.Johnson. – Chicago: University of Chicago Press, – 1980. – p.122

etdirmələridir. Bu cür metaforların anlaşılması üçün kontekstin olması vacib sayılır. Leksikləşmiş metaforlar gündəlik nitqdə, ədəbiyyatda, mətbuatda işlədilir, parlaq və oturuşmuş metaforlar kimi obrazlılıq təcəssüm etdirmir. Məhz bu baxımdan metaforik məna dəyişməsi davamlı proses olub, yeni obrazlar, məna və sözlərin yaranmasını şərtləndirir. Bu məsələdə üslubiyyat və leksikologiya birləşir. Bəzi dilçilər Aristotelin metafora verdiyi tərifini belə ümumiləşdirir: metafor dil qaydasının pozulmasıdır, lakin bu pozulma əşyaların qohumluq əlaqələrinin dərkinə aktuallaşdırır³⁹. Aristoteldən sonra qədim müəlliflərin çoxu metaforun yalnız poetik nitqə mənsub olduğu, gündəlik nitqdə, adi kommunikasiyada işlədilmədiyi fikrində olmuşlar. Metafor leksik çatışmazlıqlar nəticəsində, yəni kommunikasiyanın praktik tələbatından yaranır.⁴⁰ Metafor dilin lüğət tərkibinin kifayət qədər olmamasını kompensasiya edir. Metaforun köməyi ilə fikir dəqiq, canlı, ifadəli və yığcam ifadə olunur.

E.M.Volf isə metaforu vacib məcaz adlandırır⁴¹. O yazır ki, məcaz nitqin gözəlliyi üçün ilkin təbii mənasından başqa mənaya köçürülmüş ifadələr və ya ifadənin həqiqi olduğu yerdən onun həqiqi olmadığı yerə köçürülməsidir.

Cinsin konseptuallaşmasında gender metaforları xüsusi maraq kəsb edir. M.D.Laynbək, B.E.Hort və B.İ.Faqot həmçinin qeyd edirlər ki, genderlə assosiasiya olunan bir çox keyfiyyətlər mücərrəd təbiətə malikdir⁴². Bu tip metaforlar konseptual sistemdə metaforik gender kimi tanınır. C.Lakof və M.Conson konseptual metaforun üç növünü göstərmişdir: 1) orientasiya (səmt); 2) ontoloji; 3) struktur.

“I’m going to pieces”-(Getdikcə parçalanıram) (the mind is object) . Bu ontoloji metafördür.

“I’m feeling up” – (Ayaqda qalmağa çalışıram). Bu isə orientational metafördür. *“You disagree?” – (Razı deyilsən?)* *“Okay,*

---

³⁹ Серль, Дж. Метафора «Теория метафоры». / Дж.Серль. – М.: Прогресс, – 1990. – с. 315

⁴⁰ Yənə orada, – s.315

⁴¹ Volf, E.M. Metaphor and Evaluation. / Metaphor in Language and Text / E.M.Volf. – Moscow: Nauka, – 1988. – p.62

⁴² Leinback, M.D., Hort, B.E., & Fagot, B.I. Bears are for boys: metaphorical associations in young children’s gender stereotypes. // Cognitive development, – 1997. No 12, – p.109

shoot!” – (*Oldu? Onda vur gəlsin!*) (argument is war). Bu nümunə isə struktural metafordur.⁴³

Müasir dilçilikdə bir metaforik konseptin təqdim olunması, başqa birinin gizlədilməsi conduit metaphor (kəmər metaforu) adlanır. Konseptual metafor nəzəriyyəsi kommunikasiyaya mürəkkəb conduit metaphor kimi baxır. Bu isə adresantın ideyanı sözə verməsi və adresata ötürməsi deməkdir.

“Ideas are objects. It’s interesting to realize them” – (İdeyalar obyektlərdir. Onları anlamaq çox maraqlıdır).

“Communication is being sent. Your interests surprised us”⁴⁴ – (Rabitə göndərilir. Maraqlarınız bizi təəcübləndirdi).

Bəzən gizli metaforun uğurla aşkar edilməsində conduit metaforların rolu daha çox nəzərə çarpır. Bu dil daşıyıcısının konseptual sisteminə nüfuz etmiş və o, ətraf dünyanı bununla hiss edirik.

İnnovativ bilik təşkilatları (innovative knowledge communities) son dövrlərdə metaforik biliklərin fonunda, metaforların yaranmasında və buna dair biliklərin formalaşmasında (knowledge – creation metaphors of learning) üç növ yanaşmanı nəzərdən keçirir⁴⁵:

1) monoloji (monological); 2) dialoji (dialogical); 3) trioloji (triological).

Metaforların yaranmasına monoloji yanaşma insanın koqnitiv fəaliyyətinə yanaşmırsa, dialoji yanaşma isə mədəniyyətlər və insanlar arasında interaksiyanın təmin olunması ilə bağlıdır və nəhayət, trioloji yanaşma insanların əməkdaşlığı üzərində qurulmuşdur.

Sözü gedən nəzəriyyələrdən danışarkən əsas fokus nöqtələrini qeyd etmək məqsəduyğundur və onlar, E.M.Volfa görə, aşağıdakılardan ibarətdir: 1) biliyin tanınması; 2) iştirak; 3) biliyin yaranması.⁴⁶

Birinci fokus nöqtəsi problemin şüurda tanınması prosesidir. İkinci iştirak prosesidir. Üçüncü konseptual antifaktların yaranması

---

⁴³ Lakoff, G. *Metaphors we live by.* / G.Lakoff, M.Johnson. – Chicago: University of Chicago Press, – 1980. – p. 120

⁴⁴ Yəni orada, – s.242.

⁴⁵ Volf, E.M. *Metaphor and Evaluation.* / *Metaphor in Language and Text* / E.M.Volf. – Moscow: Nauka, – 1988. – p.58.

⁴⁶ Yəni orada, s. 62.

prosesinin bizim araşdırmamız üçün istinad nöqtələrini təşkil etməsidir.

Metaforu söz səviyyəsində nəzərdən keçirən substitutional nəzəriyyənin əksinə, interaksionist nəzəriyyədə o, kontekstdəki söz kimi nəzərdən keçirilməyə başlayır. Substitutional nəzəriyyənin qüsuru bundadır ki, ona məzmunuzluğa yaxın qeyri-müəyyənlik xasdır.⁴⁷

M.Fuko üçün aktual olan söz “*əşyaların üzvü bütövlüyüdür*”⁴⁸. Bu vəziyyəti kontekst daxilində mədəniyyət və dilin əlaqəsi kimi qəbul etmək yerinə düşərdi. Ənənəvi dilçilikdə belə bir açar anlayış var ki, onu denotat adlandırırıq. Denotat dedikdə biz dilçilikdə predmetin tipik təqdimatı kimi leksik məna komponentlərindən birini nəzərdə tuturuq. Tipik təqdimat o deməkdir ki, səs sistemi tək-cə vahid predmetlə deyil, çox real predmetlərin ifadəsi ilə əlaqədardır. Bundan başqa, sözün mənasını müəyyən etməyə hər bir dil daşıyıcısı qadir deyil, lakin hər bir dil daşıyıcısının nitq stimulu üçün adekvat reaksiyası vardır. Bunun ardınca, tam əminliklə deyə bilərik ki, söz və əşyalar arasında bilavasitə əlaqə vardır. Başqa cür biz danışa bilməzdik. Bir məsələyə xüsusilə diqqət yetirmək lazımdır ki, həmişə məntiq tərəfdarı olan Aristotel ilk dəfə qeyd etmişdir ki, məntiqi qaydalara yiyələnmədən kifayət qədər əsaslı danışmaq olar⁴⁹.

Amerika dövlət başçılarının çıxışlarında müxtəlif növlü metaforların işlədilir. Məsələn, “*journey*” metaforunu onlara aid etmək olar.

(1) “*Let us go forward, firm in our faith, stead fast in our purpose, cautious of the dangers*”. (Richard Nixon, 1969 – *Gəlin irəli gedək, imanımızda möhkəm, məqsədimizdə möhkəm, təhlükələrdən ehtiyatlı olaq*). (Richard Nixon, 1969) (2) *Start on this journey of progress and justice and America will walkat your side*”. (George W. Bush, 2005 – *Bu tərəqqi və ədalət səyahətinə başlayın və Amerika sizin tərəfinizdə olacaq*). (George W. Bush, 2005) (3) *We*

⁴⁷ Palmer, F.R. Semantics // – M.: Vyssaja Skola, A new outline, –1989. – p. 68.

⁴⁸ Фуко, М. Формации стратегии: [Электронный ресурс] // Археология знания. Пер. с фр./ Общ. ред. Бр.Левченко – К: Ника – Центр, – 1996. – с. 103 – (серия «ОР ERAAPARTA»: Вып. 1). URL: <http://elena.romek.ru/learning/fuko.htm>.

⁴⁹ Aristotle (ca. 350 BC/1932): Poetics. / Aristotle. (Trans.W.H. Fyfe). – Cambridge: MA: Harvard University Press, – 1932. – 133 p.

continue this journey today// (Barack Obama, 2009 – (Bu, bu gün davam etdirdiyimiz səyahətdir. (Barak Obama, 2009 (4)/ Let it be said by our children's children that when we were tested we refused to let this journey end// – (Uşaqlarımızın övladları desinlər ki, biz sınaqdan keçəndə bu səyahəti başa vurmaqdan imtina etdik)⁵⁰.

Üslub və arqumentin sıx vəhdətdə olmasını əminliklə deyə bilərik. Üslub mühüm arqumentləri gücləndirmək, eləcə də bəzəmək üçün əsas vasitədir. Onlar hətta antiteza və paralelizm kimi xüsusi ritorik vasitələri ayırırdılar ki, bu da xüsusilə emosional və məntiqi təsirin hakim mövqə tutduğu hüququ diskurs üçün xarakterikdir. Ritorikada metafora xüsusilə böyük diqqət ayrılır, çünki metaforlar nəinki nitqə emosional çalarlıq, həm də əqli qabiliyyətə tamlıq gətirir.

Mövzu ilə bağlı nəzəri mənbələrin və konkret dil materialının konseptual inteqrasiya nəzəriyyə işığında təhlili bizə aşağıdakı **nəticələrə** gəlməyə imkan vermişdir:

1. Sözün leksik mənaya malik dil vahididir, amma o, danışmaq aktında təcrid olunmuş şəkildə deyil, mətndə, dildaxili və diltarici kontekstdə işlədilir. Mətnə sözün məzmunu məhdudlaşır, yəni polisemiya aradan qalxır, əvəzində dəqiqlik, fərdilik və konkretlik əlamətlərinə malik aktual mənə yaranır. Leksik və aktual mənalar arasında kontekstdə müxtəlif münasibətlər yaranır. Söz kontekstdə işlədildikdə aktual mənə qazanır. O, müəyyən kontekstlərdə stereotip qaydada çıxış edirsə, onun aktual mənəsi həmin dil sisteminin istifadəçilərinin hamısına məlum olur. Burada onun leksik mənaları verilir. Lakin dil dəyişmələr, cəmiyyətdə isə inkişaf etdikcə, söz də yeni-yeni mənalar qazanır. Müstəqil leksik mənəli söz yenidən tamam başqa kontekstdə işlənilə bilər və bu zaman onun yenidən aktual mənəsi formalaşır.

2. Mətnin bütün elementləri kontekstdə bir-biri ilə əlaqədə olur və bir-birini təyin edir. Bu əks determinasiya zamanı meydana çıxan nəticə adı söz və metaforların qarşılıqlı əlaqəsindəkindən xeyli fərqlidir.

3. Danışanla (adresant) dinləyənin (adresatın) ünsiyyət aktına girməsi, onların hər ikisinin eyni dil sisteminin daşıyıcıları olması ilə bərabər, həm də onlardan eyni zaman kəsiyində ünsiyyətə girmələri

---

⁵⁰ Official text of Barack Obama's inaugural address, 2009, Los Angeles Times

tələb olunur. Bu zaman yeni-yeni informasiyanın daxil olması mental fəzaların çevikliyini artırır. Mental fəzaları aktiv məlumatlara açıq olması isə input sahələrinin imkanlarının genişliyindən xəbər verir.

4. Konseptual inteqrasiya nəzəriyyəsi dildə güclü model kimi, koqnitiv nəzəriyyədə bir çox problemlərin həllinə yönəldilir. Bu, koqnitiv fəaliyyətin inteqrativ modeli kimi, dilçilikdə yaradıcılıqla digər dil davranışlarının konfederasiyası və həm də insan təsəvvürlərinin məhsuludur. Konseptual inteqrasiya təkcə mental fəzaların elementlərini deyil, həm də onların qarşılıqlı asılılığını və onlar arasındakı əlaqələri təmsil etməyə kömək edir ki, bu da mətnlərin təsirin təhlilində konseptual inteqrasiyadan istifadə etməyə imkan verir.

5. Kommunikasiya prosesində iştirak zamanı ideal dil daşıyıcısı həm danışılanı başa düşür, həm də özü mətni (söyləmi) yaradır. Birinci aktda dil subyektinin əsas məqsədi dildə ifadə edilən fikirləri dərk etməkdir. Ötürülən informasiyanın dil vahidlərində kodlaşdırılmasında istifadə olunan bilik yalnız linqvistik biliklərlə məhdudlaşmır.

6. Ayrı-ayrı linqvomədəniyyətlərin daşıyıcılar tərəfindən qəbul edilmiş davranış normaları yalnız adresat və adresant olmasını nəzərdə tutur. Bu davranış qaydasına əməl edən şəxs adresat hesab olunur, adresant isə tək-tək şəxslər və ya bütövlükdə cəmiyyət ola bilər.

7. Cümlə modelləri dilin digər səviyyələrinin elementləri kimi əsas və əlavə məlumata malik ola bilər, bir-birləri ilə sinonim əlaqə yarada bilər və bunun nəticəsində sintaktik-üslubi paradigmlər yarada bilər. Sintaktik səviyyədə ifadə vasitələri özündə cümlədə fikrin, bütövlükdə isə danışığın praqmatik təsirini artırmaq imkanına malik əlavə məntiqi və ekspressiv məlumat daşıyan sintaktik modelləri təmsil etmir.

8. Dərketmənin obyektləri məlumat, ətraf aləm və subyektin daxili aləmi haqqında verilən informasiyadır. Düzgün və yerində istifadə edilmiş obrazlı ifadələr danışığa maraq oyadır, dinləyici ilə təsirli psixoloji əlaqənin yaradılmasına, mental və hissələrinin aktivləşməsinə səbəb olur. Mental fəzada implisit (sətiraltı) mənanın dərk üçün təxəyyül obraz funksiyasını maddiləşdirərək həyata keçirir.

9. Metaforlar koqnisiya zamanı idraki prosesdə əyaniliyi gerçəkləşdirir, çünki əks təqdirdə təfəkkür prosesi mümkün deyildir.

10. Bəzən implisit metaforun uğurla aşkar edilməsində kəmərlər (ünsiyyət prosesi barədə danışmaq üçün istifadə olunan metafor) metaforların əhəmiyyəti daha böyükdür, çünki metaforlar insanın konseptual sisteminə nüfuz etmiş və o, məhz bununla ətraf dünyanı dərk edir.

Tədqiqat işi ilə bağlı müəllifin aşağıdakı məqalə və tezisləri çap olunmuşdur:

1. Mətnlərdə mental sahənin konseptual inteqrasiyası // – Bakı, Azərbaycan Dillər Universiteti, Dil və Ədəbiyyat, – 2019. №1, – s.112-117.
2. Konseptual metafor anlayışı // Doktorant və gənc tədqiqatçıların XXIII Respublika elmi konfransı, – Bakı, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti, – 2019, II cild, – s.158-160.
3. Mechanisms of Conceptualization and Syntactical Representation of the Situation of Reality // International Conference on The Philosophy of Language, Literature and Linguistics, – Bakı: Xəzər Universiteti, – 2019, – s.54.
4. İngilisdilli mətnlərdə konseptual inteqrasiya müasir tədqiqatlarda // – Bakı: Azərbaycan Dillər Universiteti, Dil və Ədəbiyyat, – 2020. №3, – s.56-62.
5. İngilis dilli mətnlərdə konseptual inteqrasiya informasiyanın ötürülməsi forması kimi // – Bakı: AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2021. №3, – s.168-177 .
6. İngilisdilli mətnlərdə konseptuallaşma zamanı əvəzliliklərin rolu // – Gəncə: Gəncə Dövlət Universitetinin Elmi xəbərləri, – 2021. №1, – s.183-186.
7. Conceptual İntegration and subtext meaning in English-language texts // – Budapest, Hungary, The Scientific Heritage, – 2021. Vol.4, №66, – p.53-56.
8. Концептуальная интеграция и понимание в англоязычных текстах // – Almata, Al-Farabi Kazakh National University, Eurasian Journal of Philology: Science and Education, – 2021. №3(183), – с.4-12.

9. English language texts in context and language prism // VIII Международной научно-практической конференции «Человек виртуальный: новые горизонты», – Ukraina, Canada, – 2021, – p.20-22.
10. Mətnlər nəticə və proses kimi // International Conference on The Philosophy of Language, Literature and Linguistics. – Bakı: Xəzər Universiteti, – 2021, – s.89.

Dissertasiyanın müdafiəsi 16 may 2024-cü il tarixində saat 12.00 Azərbaycan Dillər Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.12 Dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcək.

Ünvan: AZ 1014, Bakı şəhəri, Rəşid Behbudov küçəsi, 134.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Dillər Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferatın elektron versiyası Azərbaycan Dillər Universitetinin rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat "04 aprel 2024-cü il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb: 04.04.2024

Kağızın formatı: 60x84 1/16

Həcm: 40057 işarə

Tiraj: 100 nüsxə